

SECESIA V SÚČASNOM MEDZINÁRODNOM PRÁVE

Piotr Sieniawski*

Abstrakt: Cielom tohto článku je definovanie pojmu „secesia“ prostredníctvom jeho kľúčových definičných elementov, pri súčasnom náčrte rôznorodosti vymedzenia tohto pojmu v doktríne medzinárodného práva. Taktiež rozoberá právo národov na sebaurčenie z hľadiska jeho vonkajšieho i vnútorného aspektu. Z uvedenia práva ako kogentnej normy medzinárodného práva s pôsobnosťou erga omnes odvodzuje časť teoretikov právo na secesiu. Článok poukazuje na skutočnosť, že zásada teritoriálnej integrity nemôže znamenať implicitný zákaz secesie, nakoľko táto zásada platí iba vo vzťahu medzi štátmi a nie medzi štátom a separatistickou entitou. V závere analyzuje diskurz v rámci doktríny medzinárodného práva vo vzťahu k otázke legality secesie a predkladá niekoľko úvah de lege ferenda ohľadom možného budúceho vývoja tohto inštitútu.

Kľúčové slová: secesia, právo národov na sebaurčenie, zásada teritoriálnej integrity, legalita secesie, medzinárodné právo

ÚVOD

Vznik štátu môže nastať v dôsledku niekoľkých procesov, ako nadobudnutie nezávislosti od koloniálnej moci v procese dekolonizácie, secesia, rozdelenie či rozpad, spojenie štátov do nového celku, kreácia štátu na základe medzinárodnoprávného aktu.¹ Od skončenia druhej svetovej vojny až do súčasnosti pribudlo na politickej mape sveta takmer 150 nových štátov. Kým v roku 1945 sa Organizácia Spojených národov skladala z 51 členských štátov, v priebehu nasledujúcich sedemdesiatich rokov sa počet jej členov navýšil takmer štvornásobne. Úspech dekolonizačného hnutia v 60. a 70. rokoch 20. storočia neznamenal ukončenie procesu vzniku nových štátov, ale pokračoval vznikom nových subjektov medzinárodného práva na troskách mnohonárodných štátov (Sovietsky zväz, ČSFR, Juhoslávia). Začiatkom 90. rokov si Eritrea vo vojne proti Etiópii vybojovala samostatnosť, v roku 2008 Kosovo jednostranne vyhlásilo nezávislosť od Srbska, v roku 2011 došlo k osamostatneniu Južného Sudánu.

Po dramatických udalostiach vyhlásila v marci 2014 Autonómna republika Krym nezávislosť od Ukrajiny a krátko nato došlo k jej včleneniu do Ruskej federácie. Následne boli na východe Ukrajiny vyhlásené dve odštiepené republiky, Luhanská ľudová republika a Donecká ľudová republika, na území ktorých vypukol ozbrojený konflikt. V septembri 2014 sa v Škótsku uskutočnilo referendum o nezávislosti od Spojeného kráľovstva, o dva mesiace neskôr hlasovali obyvatelia Katalánska v referende o nezávislosti od Španielska.

Tieto nedávne udalosti dokazujú, že problematika secesie je veľmi aktuálnou témou nielen z pohľadu medzinárodného práva, ale aj medzinárodnej politiky.

* Mgr. et Mgr. Piotr Sieniawski, Instytut Politologii – Katedra Stosunków Międzynarodowych i Studiów Europejskich, Wydział Nauk Historycznych i Społecznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. E-mail: ptr.sieniawski@gmail.com.

¹ KLAFFKOWSKI, A. *Pravo międzynarodowe publiczne*. Wydanie 5. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1979, s. 146.

1. VYMEDZENIE POJMU „SECESIA“

Historické počiatky secesie datuje P. Łaski do obdobia antického Ríma, keď sa týmto pojmom označovalo „*odtrhnutie sa časti plebejského obyvateľstva 'večného mesta' od rímskych patricijov a následne tiež akejkoľvek provincie alebo jej časti od vtedajšieho rímskeho impéria*“.² S pojmom secesia sa v histórii ďalej stretávame v 18. storočí v súvislosti s vyhlásením nezávislosti trinástich amerických kolónií od Veľkej Británie. Od tohto okamihu až do súčasnosti je secesia fenoménom, ktorý sa spája najmä so vznikom nového štátu. Medzinárodné právo však neobsahuje žiadnu legálnu definíciu secesie. Takmer všetky existujúce vymedzenia tohto pojmu majú doktrinálny charakter, pričom jedno vymedzenie je tiež obsiahnuté v posudku Najvyššieho súdu Kanady v súvislosti s možnou secesiou provincie Quebec.

C. Haverlandová definuje secesiu ako „*odštiepenie sa časti teritória štátu prostredníctvom jeho obyvateľstva za účelom vytvorenia nového nezávislého štátu alebo pričlenenia sa k inému nezávislému štátu, [...] ktoré sa odohráva bez súhlasu predchádzajúceho štátu*“.³ Z citovanej definície vyplýva, že v prípade secesie ide o odštiepenie sa časti teritória od existujúceho štátu, pričom následne sa táto odštiepená teritoriálna jednotka buď stane nezávislým štátom, alebo sa pričlení k inému, už existujúcemu štátu. Secesiu v zmysle odštiepenia sa teritória a následného pričlenenia sa k existujúcemu štátu vníma aj M. Kohen, podľa ktorého „*secesia môže mať podobu odštiepenia sa časti teritória od štátu, za účelom následného včlenenia do iného štátu, bez súhlasu pôvodného štátu*“.⁴ Obidve uvedené definície zdôrazňujú absenciu konsenzu medzi odštiepujúcou sa geopolitickou jednotkou a pôvodným štátom. V prípade, ak by došlo ku konsenzu, nešlo by už o secesiu, ale o kvalitatívne odlišný proces, ktorý označujeme pojmom separácia (odčlenenie).

J. Crawford vymedzuje secesiu ako „*vytvorenie štátu prostredníctvom sily alebo hrozby silou bez súhlasu predchádzajúceho suveréna*“.⁵ Toto vymedzenie býva niektorými autorami označované ako zúžená definícia secesie.⁶ Príčinou takéhoto označenia je podmienka použitia sily alebo hrozby silou, absencia súhlasu pôvodného štátu, ako i skutočnosť, že Crawford za secesiu nepovažuje prípad, keď sa odštiepená teritoriálna jednotka pričlení k inému, už existujúcemu štátu. Túto skutočnosť nezohľadňuje ani H.-J. Heintze, ktorý secesiou označuje „*prípad continuity štátu, pri ktorom sa časť teritória stane nezávislou a pôvodný štát, hoci už so zmenšeným teritóriom, naďalej existuje ako subjekt medzinárodného práva*“.⁷ Heintzeho definícia však opomína otázku súhlasu, respektíve nesúhlasu pôvodného suveréna s odštiepením sa časti jeho teritória. Na rovnaký problém narážame aj v definícii S. Hobeho, ktorý secesiou označuje „*odštiepenie sa časti územia od štátu, ktorý po odštiepení sa tejto časti naďalej existuje, pričom z odštiepenej časti územia vzniká nový štát*“.⁸

² ŁASKI, P. *Secesja części terytorium państwa w świetle prawa międzynarodowego*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1990, s. 6.

³ HAVERLAND, C. *Secession*. In: *Encyclopedia of public international law*. Vol. 4. Amsterdam: North-Holland, 2000, s. 354.

⁴ KOHEN, M. G. *Secession: International Law Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 3.

⁵ CRAWFORD, J. *The Creation of States in International Law*. 2. vydanie. New York: Clarendon Press, 2006, s. 375.

⁶ PAVKOVIĆ, A. – RADAN, P. *Introduction: What is Secession?* In: *The Ashgate Research Companion to Secession*. Farnham: Ashgate, 2011, s. 1–7.

⁷ HEINTZE, H. J. *Völker im Völkerrecht*. In: *Völkerrecht*. 5. vydanie. München: C. H. Beck, 2004, s. 421.

P. Radan charakterizuje secesiu ako „*vytvorenie nového štátu na území, ktoré predtým tvorilo súčasť pôvodného štátu alebo bolo jeho kolóniou*“.⁹ Uvedená definícia výslovne zdôrazňuje skutočnosť, že v prípade vzniku nového štátu v procese dekolonizácie ide jednoznačne o secesiu. Citovaný autor jednak opomína nielen podmienku ďalšej existencie, respektíve neexistencie pôvodného štátu, ale aj otázku jeho súhlasu alebo nesúhlasu so vznikom nového štátu.

V českej literatúre sa stretávame s vymedzením secesie ako „*odštiepenie časti územia a tamojšieho obyvateľstva od existujúceho štátu a konštituovanie tejto časti na nový, nezávislý štát*“.¹⁰ Citovaní autori vnímajú secesiu ako spôsob vzniku štátu, pričom ako príklady uvádzajú odštiepenie Bangladéšu od Pakistanu a *odštiepenie* Chorvátska od Socialistickej federatívnej republiky Juhoslávie (ďalej len SFRJ).¹¹ Naproti tomu medzinárodné spoločenstvo sa skôr stotožnilo s tézou, že nové štáty na území bývalej SFRJ vznikli v dôsledku jej rozpadu, a nie v dôsledku secesie.¹² Vyššie uvedené vymedzenie secesie jednak mlčí o požiadavke súhlasu, respektíve nesúhlasu predchádzajúceho štátu, jednostrannosť tohto procesu však možno odvodiť od výrazu *odštiepenie* (nie odčlenenie či oddelenie sa). V. Baláš definuje pojem secesia ako „*oddelenie časti územia, realizované obyvateľmi tohto územia s cieľom vytvoriť nový nezávislý štát alebo pripojiť sa k inému už existujúcemu štátu [...], ktoré sa spočiatku uskutočňuje bez súhlasu doterajšieho suveréna*“.¹³ Citovaná definícia jednak vymedzuje secesiu ako *oddelenie*, a nie *odštiepenie* či *odtrhnutie*, a tiež výslovne neakcentuje zachovanie medzinárodnoprávnej subjektivity pôvodného štátu. Na druhej strane výstižne zdôrazňuje absenciu konsenzu, respektíve súhlasu pôvodného štátu, pričom pripúšťa súhlas pôvodného štátu daný dodatočne (ako napr. v prípade uznania Bangladéšu Pakistanom).

V českej monografii *Vznik a uznání státu – Aktuální pohled mezinárodního práva* sa stretávame s prekladom ďalšej definície secesie od J. Crawforda, ktorý ňou rozumie „*proces, v rámci ktorého sa určitá skupina usiluje o o d d e l e n i e [zvýr. – autor] od štátu, ku ktorému patrí a vytvára štát nový*“.¹⁴ V tomto prípade je potrebné poukázať na preklad výrazu „*separate*“¹⁵ z pôvodnej Crawfordovej definície ako „*oddelenie sa*“. O. Sváček zároveň zdôrazňuje „*jej jednostrannosť, t. j. neexistenciu súhlasu zo strany materského štátu ako jeden z definíčných elementov secesie*“.¹⁶

Najnovšia slovenská bibliografia¹⁷ vníma secesiu v súvislosti so vznikom štátu ako *odštiepenie*, respektíve *odtrhnutie* časti teritória a tamojšieho obyvateľstva a následné

⁸ HOBE, S. *Einführung in das Völkerrecht*. 10. vydanie. Tübingen: Narr Francke Attempo Verlag, 2014, s. 107.

⁹ PAVKOVIĆ, A. – RADAN, P. *Introduction: What is Secession?*, s. 3.

¹⁰ POTOČNÝ, M. – ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 23.

¹¹ *Ibidem*.

¹² PELLET, A. The Opinions of the Badinter Arbitration Committee. A Second Breath for the Self-Determination of Peoples. *European Journal of International Law*. 1992, Vol. 3, No. 1, s. 183.

¹³ BALÁŠ, V. Secese (Ústavněprávní a mezinárodněprávní aspekty). *Právnik*. 1998, roč. 137, č. 4, s. 254.

¹⁴ SVÁČEK, O. Mezinárodněprávní aspekty vzniku Kosova. In: *Vznik a uznání státu – Aktuální pohled mezinárodního práva*. Praha: Leges, 2013, s. 67.

¹⁵ „*Secession is the process by which a particular group seeks to separate itself from the State to which it belongs.*“ (CRAWFORD, J. State Practice and International Law in Relation to Secession. *British Yearbook of International Law*. 1999, Vol. 69, No. 1, s. 85).

¹⁶ SVÁČEK, O. *Mezinárodněprávní aspekty vzniku Kosova*, s. 67.

¹⁷ Porov. VRŠANSKÝ, P. et al. *Mezinárodní právo veřejné. Osobitná část*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s. 24 a s. 77; JANKUV, J. et al. *Mezinárodní právo veřejné. Prvá část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, s. 53.

vytvorenie nového štátu z tejto odtrhnutej časti, avšak medzi príkladmi sa objavuje *odtrhnutie* Bosny a Hercegoviny, Chorvátska, Macedónska a Slovinska od Juhoslávie v 90. rokoch 20. stor. (napriek tomu, že podľa Badinterovej komisie šlo o rozpad SFRJ, nie o secesiu jednotlivých štátov). Rovnako J. Azud definuje secesiu ako „*odštiepenie časti územia a obyvateľstva od existujúceho štátu a vytvorenie nového nezávislého štátu*“.¹⁸

V doktríne medzinárodného práva dochádza pomerne často k stieraniu rozdielov medzi pojmami „secesia“ / „odtrhnutie sa“, „oddelenie“ / „odčlenenie“ či tiež s procesmi ako získanie nezávislosti v procese dekolonizácie a rozpad štátu. V prípade niektorých pojmových vymedzení je secesia pertraktovaná v najširšom zmysle, pričom zahŕňa aj prípady rozdelenia, respektíve rozpadu štátov (*dismembratio*)¹⁹. G. Dördelmann vníma secesiu ako „*časťou obyvateľstva štátu uskutočnené odštiepenie časti územia od naďalej existujúceho štátu. Nerozlišuje sa medzi odčlenením a secesiou, ani medzi pokojnými a násilnými prípadmi secesie*“.²⁰ Obdobným príkladom nejednoznačnosti pojmu je klasifikácia podľa autorov A. Pavkovića a P. Radana, ktorí rozlišujú päť druhov secesie:²¹

- a) koloniálna secesia – prípad, keď sa kolónia stane novým štátom;
- b) unilaterálna secesia – jednostranné odštiepenie sa časti územia štátu, pričom pôvodný štát naďalej existuje;
- c) devolučná secesia – odštiepenie sa časti územia štátu so súhlasom pôvodného štátu, ktorý naďalej existuje;
- d) konsenzuálna secesia – pôvodný štát sa na základe konsenzu rozpadá na viacero nových štátov;
- e) rozdeľujúca secesia – vytvorenie nového štátu vedie k faktickému rozpadu štátu a vzniku nových štátov.

Rovnako G. Anderson vymedzuje secesiu ako „*odštiepenie sa územia (vrátane koloniálneho) od existujúceho štátu za účelom vytvorenia nového štátu*“,²² pričom zároveň zdôrazňuje, že táto definícia „*zachytáva konsenzuálnu aj unilaterálnu secesiu, vylučuje iredentizmus, ktorý nezahŕňa vytvorenie nového štátu [...] a zahŕňa získanie nezávislosti koloniálnych území*“.²³ Ako príklady secesie autor uvádza napr. vystúpenie Sýrie zo Zjednotenej arabskej republiky, či dokonca pokojný rozpad ČSFR v dôsledku „*secesíí Českej republiky a Slovenskej republiky*“.²⁴

K terminologickej nejednoznačnosti prispieva aj skutočnosť, že teória často označuje separáciu²⁵ ako „odobrenú“ či „odsúhlasenú secesiu“. Spoločnou črtou separácie

¹⁸ AZUD, J. *Medzinárodné právo*. Bratislava: Veda, 2003, s. 193.

¹⁹ Situácia, pri ktorej štát ako subjekt medzinárodného práva zanikne, pričom na jeho území vzniknú nové štáty ako subjekty medzinárodného práva.

²⁰ DÖRDELMANN, G. *Rechtsethische Rechtfertigung der Sezession von Staaten*. [Dissertationsarbeit]. Universität Erfurt, 2002, s. 14.

²¹ Porov. PAVKOVIĆ, A. – RADAN, P. *Introduction: What is Secession?*, s. 4.

²² ANDERSON, G. *Secession in International Law and Relations: What Are We Talking about?* *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review*. 2013, Vol. 35, Issue 3, s. 344.

²³ *Ibidem*, s. 345.

²⁴ *Ibidem*, s. 353.

²⁵ Separáciou označujeme prípad, keď sa časť územia štátu odčlení za účelom vytvorenia nového štátu. Tento proces sa odohráva so súhlasom pôvodného štátu, prípadne existuje ústavný mechanizmus predvídajúci možnosť odčlenenia. (OTT, M. *Das Recht auf Sezession als Ausfluss des Selbstbestimmungsrechts der Völker*. Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag, 2008, s. 47–49.)

a secesie je, že v obidvoch prípadoch dochádza k osamostatneniu časti teritória a obyvateľstva pôvodného štátu, navyše, z právneho hľadiska v obidvoch prípadoch ide o prípad kontinuity pôvodného štátu ako subjektu medzinárodného práva.²⁶ Základný rozdiel spočíva v skutočnosti, že kým v prípade secesie absentuje súhlas pôvodného štátu (respektíve centrálnej vlády), separácia sa odohráva s jeho súhlasom, eventuálne existuje ústavná norma, ktorá predvída mechanizmus vystúpenia zo spoločného štátu, napr. ak ide o federáciu.²⁷ Ako príklad možno uviesť separáciu Sýrie od Zjednotenej arabskej republiky či separáciu Singapuru od Malajzie. Naopak, J. Malenovský tvrdí, že „ústavné právo môže dokonca výslovne založiť i nárok na vonkajšie sebaurčenie (secesiu), realizované za presných podmienok určitou množinou občanov, pokladanou týmto ústavným právom za národ“.²⁸

V roku 1998 vydal Najvyšší súd Kanady posudok týkajúci sa otázok secesie Quebecu od Kanady, ktorý obsahuje aj definíciu secesie. Súd v posudku vymedzil tento pojem nasledovne: „Secesia je úsilie skupiny alebo časti štátu odštiepiť sa od politickej a ústavnej moci tohto štátu s cieľom vytvoriť novú teritoriálnu jednotku na medzinárodnej úrovni. Vo federatívnom štáte predstavuje secesia úsilie teritoriálnej jednotky odčleniť sa od federácie.“²⁹ Podľa citovaného posudku v prípade secesie ide jednoznačne o odštiepenie sa za účelom vytvorenia nového štátu ako subjektu medzinárodného práva, nie o pričlenenie sa k inému štátu, avšak opäť je tu prítomné stieranie rozdielov medzi jednostrannou secesiou a normami ústavného práva predvídanou separáciou.

Spoločnou črtou vyššie predstavených definícií je vnímanie secesie ako spôsobu kreácie štátu. Pre účely tohto článku budeme secesiu vnímať ako *proces*,³⁰ pričom za základné pojmové elementy secesie budeme považovať:

1. odštiepenie sa integrálnej časti teritória od teritória a obyvateľstva tohto teritória od existujúceho štátu;
2. absencia konsenzu, respektíve súhlasu štátu, od ktorého sa časť teritória odštiepuje;
3. faktické vytvorenie geopolitickej jednotky³¹ nezávislej od pôvodného štátu, ktorá má ambíciu stať sa samostatným štátom, prípadne sa pričleniť k inému, už existujúcemu štátu;
4. kontinuita pôvodného štátu ako subjektu medzinárodného práva.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Takúto možnosť zakotvovala napr. Ústava ZSSR z roku 1977 v čl. 72: „Každej zväzovej republike sa zachováva právo slobodne vystúpiť zo ZSSR.“ (Ústava [základný zákon] Zväzu sovietskych socialistických republík. Bratislava: Pravda, 1978).

²⁸ MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné. Obecná část a poměr k jiným právním systémům*. 6. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 112.

²⁹ *Reference re Secession of Quebec* [online] [cit. 09-01-2017]. Dostupné na: <<http://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc-csc/en/item/1643/index.do>>, ods. 83.

³⁰ ANDERSON, G. *Secession in International Law and Relations: What Are We Talking about?*, s. 349. Tento proces sa vyznačuje separatistickým úsilím určitej entity, ktorého cieľom je vytvorenie suverénneho štátu alebo integrácia s iným štátom. (PERKOWSKI, M. *Samostanowienie narodów w prawie międzynarodowym*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 2001, s. 81).

³¹ Pojem „geopolitická jednotka“ poukazuje na teritoriálny základ a politický charakter takejto jednotky. Zatiaľ čo každý štát je geopolitickou jednotkou, nie každá geopolitická jednotka je štátom. (ANTONOWICZ, L. *Rzecz o państwach i prawie międzynarodowym*. Lublin: Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie, 2012, s. 20).

Úspešným zavŕšením *procesu* secesie je kreácia štátu, prípadne následné pričlenenie tohto štátu k inému, už existujúcemu štátu. Nie je cieľom tohto článku rozoberať diskurz v doktríne medzinárodného práva, kedy sa geopolitická jednotka kvalifikuje za štát, avšak J. Crawford poznamenáva, že jediným ideálnym prípadom úspešnej secesie po roku 1945 mimo procesu dekolonizácie, keď bola odštiepená jednotka uznaná pôvodným štátom a prijatá do OSN, je Bangladéš.³² Domnievame sa však, že pre označenie *procesu* ako secesie postačuje vytvorenie geopolitickej jednotky, nad ktorou pôvodný štát nevykonáva efektívnu kontrolu. Ako poukážeme v ďalšej časti článku, proces secesie podlieha *ex post* právnemu zhodnoteniu z hľadiska jeho legality.

Pre secesiu je dôležité, aby boli všetky štyri vyššie uvedené podmienky splnené kumulatívne. Na tomto mieste tiež považujeme za potrebné poukázať na to, že v našom článku budeme pokladať výrazy „odštiepenie sa“ a „odtrhnutie sa“ v súvislosti so secesiou za synonymá. Pokiaľ ide o otázku vzťahu jednostranného vyhlásenia nezávislosti a secesie, časť štátov v prípade jednostranného vyhlásenia nezávislosti Kosova zdôraznila, že vyhlásenie nezávislosti je iba politickým aktom, ktorý nie je upravený medzinárodným právom, ale vnútroštátnym právnym poriadkom.³³ J. Crawford v tejto súvislosti uviedol, že „*vyhlásenie [nezávislosti] vydané osobami v rámci štátu je zbierkou slov zapísaných do vody, je to zvuk jednej tleskajúcej ruky. Na čom záleží je to, čo sa udeje následne, predovšetkým reakcia medzinárodného spoločenstva*“.³⁴ Naopak, O. Svaček označuje jednostranné vyhlásenie nezávislosti za „*neoddeliteľnú súčasť procesu secesie*“,³⁵ pričom podľa tohto autora „*vzťah medzi secesiou a jednostranným vyhlásením nezávislosti možno vnímať ako vzťah obsahu a formy*“.³⁶ Vyhlásenie nezávislosti ako politický akt spravidla predchádza procesu secesie a môže byť jednou z okolností, ktorá secesiu vyvoláva. Súčasne je potrebné zdôrazniť, že samotné vyhlásenie nezávislosti ešte neznamená vytvorenie nezávislého štátu, nakoľko „*úspešné vytvorenie štátu si vyžaduje viac než len vyhlásenie nezávislosti*“.³⁷ V praxi sa však na druhej strane objavili i prípady, keď cieľom vyhlásenia nezávislosti bolo následne konvalidovať už existujúci protiprávny stav (napr. v prípade tzv. bantustanov).³⁸ Z uvedeného teda vyplýva, že vyhlásenie nezávislosti nie je súčasťou procesu secesie.

Niektorí nemeckí teoretici rozlišujú medzi pojmami secesia a „nepravá secesia“ (nem. *unechte Sezession*). Nepravou secesiou označujú „*prípady, pri ktorom dochádza k odštiepeniu sa teritória, ktorého cieľom je zrušenie protiprávneho teritoriálneho statusu*“.³⁹ V tomto prípade „*neexistuje vo vzťahu k územnej suverenite žiadny skutočný*

³² CRAWFORD, J. *The Creation of States in International Law*, s. 415.

³³ *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo* [online] [cit. 13-02-2017]. Dostupné na: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15987.pdf>>, ods. 26.

³⁴ *Public sitting held on Thursday 10 December 2009, at 10 a.m., at the Peace Palace, President Owada, presiding, on the Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo* [online] [cit. 06-08-2017]. Dostupné na: <<http://www.icj-cij.org/files/case-related/141/141-20091210-ORA-01-00-BI.pdf>>, s. 47.

³⁵ SVAČEK, O. *Mezinárodněprávní aspekty vzniku Kosova*, s. 67.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ VIDMAR, J. Conceptualizing Declarations of Independence in International Law. *Oxford Journal of Legal Studies*. 2012, Vol. 32, No. 1, s. 153.

³⁸ *Ibidem*, s. 174; CRAWFORD, J. *The Creation of States in International Law*, s. 342; UN General Assembly Resolution 31/6 (1976).

³⁹ OTT, M. *Das Recht auf Sezession als Ausfluss des Selbstbestimmungsrechts der Völker*, s. 49.

právný titul, ktorý by de iure mohol znemožniť osamostatnenie jednotky usilujúcej sa o naplnenie práva na sebaurčenie“.⁴⁰ Príkladom nepravnej secesie je osamostatnenie sa pobaltských štátov od Sovietskeho zväzu v roku 1991. Protiprávnosť teritoriálneho statusu spočívala v ich anektovaní Sovietskym zväzom v roku 1940, nakoľko ZSSR bol od roku 1928 zmluvnou stranou Briand-Kellogovho paktu. Na túto skutočnosť následne niektoré štáty reagovali obnovením diplomatických stykov s pobaltskými štátmi, namiesto ich nadviazania.⁴¹ V takomto prípade teda podľa uvedenej tézy nejde o secesiu, ale o obnovenie pôvodného právneho stavu. Podľa nášho názoru prívlastok „nepravá“ iba zdôrazňuje skutočnosť, že odštiepujúca sa jednotka v minulosti už bola nezávislým štátom a následne tento status stratila protiprávnym spôsobom. Jednak skutočnosť, že Ústava ZSSR z roku 1977 pripúšťala možnosť vystúpenia štátu zo ZSSR indikuje záver, že v prípade osamostatnenia sa pobaltských štátov nešlo o secesiu, ale o odčlenenie. Na druhej strane však osobitný právny predpis, upravujúci mechanizmus vystúpenia štátu zo ZSSR, bol prijatý až v apríli 1990 a v praxi bol takmer nevykonateľný.⁴² V tomto kontexte K. Karski tvrdí, že v prípade osamostatnenia sa jednotlivých členských štátov od ZSSR (s výnimkou Ruskej federácie) nešlo o rozpad ZSSR, ale o sériu secesií, pričom Ruská federácia nie je novým subjektom medzinárodného práva, ale pokračuje v medzinárodnoprávnej subjektivite ZSSR.⁴³

Ďalšou podstatnou otázkou je, či aj odštiepenie sa koloniálnych území možno označiť ako secesiu. Na túto otázku je podľa nášho názoru potrebné odpovedať negatívne. Osamostatnenie sa koloniálneho územia od koloniálnej mocnosti je spôsobom kreácie štátu odlišným od secesie.⁴⁴ Dôvodom je fakt, že koloniálne územie netvorí integrálnu súčasť územia koloniálnej mocnosti a koloniálna mocnosť toto územie iba spravuje.⁴⁵ Z pohľadu klasického medzinárodného práva územie kolónie tvorilo integrálnu súčasť koloniálnej mocnosti,⁴⁶ takéto vnímanie je však v súčasnosti obsolétne. Deklarácia zásad medzinárodného práva z roku 1970 obsahuje o tejto otázke nasledujúce ustanovenie: „Územie kolónie alebo iné nesamosprávne územie má na základe Charty OSN status oddelený a odlišný od statusu územia spravujúceho štátu, pričom takýto oddelený a odlišný status na základe Charty OSN bude existovať dovtedy, kým ľud kolónie alebo nesamosprávneho územia neuskutoční svoje právo na sebaurčenie v súlade s Chartou, najmä s jej cieľmi a zásadami.“⁴⁷ Potvrdením tejto tézy je i dikcia čl. 16 vo svetle čl. 2 ods. 1 písm. f) Viedenského dohovoru o sukcesii štátov vo vzťahu k zmluvám, podľa ktorého nové

⁴⁰ OETER, S. Selbstbestimmungsrecht im Wandel. Überlegungen zur Debatte um Selbstbestimmung, Sezessionsrecht und vorzeitige Anerkennung. *Zeitschrift für Ausländisches Öffentliches Recht und Völkerrecht*. 1992, Vol. 53, s. 750.

⁴¹ CZUBOCHA, K. *Pojęcie państwa i procesy państwowotwórcze we współczesnym prawie międzynarodowym*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2012, s. 31–32.

⁴² KARSKI, K. *Rozpad Związku Radzieckiego a prawo międzynarodowe*. Warszawa: Bellona, 2015, s. 85–89.

⁴³ Ibidem, s. 188–189; ANTONOWICZ, L. *Rzecz o państwach i prawie międzynarodowym*, s. 83.

⁴⁴ POTOČNÝ, M. – ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné*, s. 23.

⁴⁵ CZUBOCHA, K. Wojna secesjonistyczna w dobie globalnego zagrożenia terroryzmem. *Zeszyty naukowe SCENO*. 2007, Nr. 4, s. 47.

⁴⁶ ANTONOWICZ, L. *Państwa i terytoria. Studium prawnomiędzynarodowe*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1988, s. 164.

⁴⁷ *Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations* [online] [cit. 12-01-2017]. Dostupné na: <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement>>.

nezávislé štáty, ktoré vznikli v procese dekolonizácie, nie sú automaticky viazané zmluvami, ktoré platili vo vzťahu k ich územiu k dátumu sukcesie štátov, ale tieto štáty sú vnímané ako *tabula rasa* (*clean state*).⁴⁸

V prípade, ak sa odštiepujúca teritoriálna jednotka usiluje o pričlenenie k inému, už existujúcemu štátu, logicky sa naskytá otázka, aký je rozdiel medzi secesiou a iredentou. Irentou označujeme „*politické úsilie zjednotiť etnicky, historicky a politicky príbuzné časti obyvateľstva v susedných štátoch do spoločnej politickej jednotky*“.⁴⁹ Irenta pritom môže nadobudnúť dve podoby. Prvou je prípad, keď si etnická skupina, ktorá je dominantná v jednom štáte, nárokuje právo inkorporovať časť územia a obyvateľstva iného štátu, ktoré sa hlásia k tomuto „materskému štátu“. Druhou je prípad, keď sa etnická skupina, ktorá je politickou menšinou v štáte, usiluje o zjednotenie s rovnakou etnickou skupinou, ktorá žije aj v inom štáte, respektíve sa usiluje o dosiahnutie nezávislosti.⁵⁰ Rozdiel medzi irentou a secesiou, ako to vyplýva z vyššie uvedeného, spočíva v tom, že irenta je politickým fenoménom, ktorý môže viesť k secesii, a teda je jednou z jej možných príčin. Pokiaľ je cieľom secesie pričlenenie sa teritoriálnej jednotky k inému, už existujúcemu štátu, kauzálny nexus medzi irentou a secesiou je nespochybniteľný.

2. PRÁVO NÁRODOV NA SEBAURČENIE A ZÁSADA TERITORIÁLNEJ INTEGRITY ŠTÁTU

Na základe formulácie obsiahnutej v čl. 1 ods. 1 dvoch Medzinárodných paktov o ľudských právach⁵¹ z roku 1966 vymedzuje teória medzinárodného práva právo národov na sebaurčenie ako „*právo národa slobodne rozhodovať o svojom politickom statuse dovnútra aj navonok, ako aj slobodne formovať svoj hospodársky, sociálny a kultúrny vývoj*“.⁵² Ex definitione vyplýva, že právo národov na sebaurčenie pôsobí dvojakým smerom, a to dovnútra a navonok. Podľa toho možno tiež rozlíšiť dva základné aspekty tohto práva.

Prvým je právo na sebaurčenie navonok⁵³ – tzv. „ofenzívne“ právo národov na sebaurčenie ako právo na zmenu teritoriálneho statusu územia (z územia administratívno-právnej povahy alebo, ak ide o federáciu, štátoprávnej povahy, na samostatný štát), na vytvorenie vlastného štátu, tvorí jadro tohto aspektu.⁵⁴ Ofenzívne právo národov na

⁴⁸ *Viedenský dohovor o sukcesii štátov vo vzťahu k zmluvám* [online] [cit. 06-05-2017]. Dostupné na: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2001/33/>>; D'ASPREMONT, J. Decolonization and the International Law of Succession: Between Regime Exhaustion and Paradigmatic Inconclusiveness. *Chinese Journal of International Law*. 2013, Vol. 12, Issue 2, s. 328–330; CRAVEN, M. *The Decolonization of International Law. State Succession and the Law of Treaties*. New York: Oxford University Press, 2007, s. 137 a 234.

⁴⁹ CHAZAN, N. *Irredentism and International Politics*. London: Adamantine, 1991, s. 1–2.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ Porov. Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach z roku 1966 a Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach z roku 1966: „*Všetky národy majú právo na sebaurčenie. Na základe tohto práva slobodne určujú svoj politický štát a slobodne uskutočňujú svoj hospodársky, sociálny a kultúrny vývoj.*“

⁵² SCHÖBENER, B. Staatennachfolge. In: *Völkerrecht. Lexikon zentraler Begriffe und Themen*. Heidelberg: C. F. Müller, 2014, s. 370.

⁵³ Posudok Najvyššieho súdu Kanady definuje právo na sebaurčenie navonok prostredníctvom dikcie prevzatej z Deklarácie zásad medzinárodného práva, teda ako „*právo národa na vytvorenie suverénneho a samostatného štátu, slobodné pričlenenie alebo spojenie s iným štátom, alebo nastolenie akéhokoľvek iného politického statusu slobodne určeného týmto národom*“ (*Reference re Secession of Quebec*, ods. 126).

sebaurčenie v sebe teda zahŕňa i právo na secesiu. „*Pokiaľ predpokladáme, že základným obsahom práva na sebaurčenie je právo určitej skupiny obyvateľov (národa) slobodne rozhodnúť o svojom medzinárodnoprávnom postavení, potom súčasne musíme uznať právo tejto skupiny na odštiepenie sa od štátu, ktorého súčasť predtým tvorila.*“⁵⁵ Takéto právo však nie je neobmedzené a súčasne je potrebné podotknúť, že doktrína medzinárodného práva ho v takomto zmysle pertraktuje takmer výlučne v súvislosti s procesom dekolonizácie.

Druhým aspektom je právo na sebaurčenie dovnútra – je chápané ako právo národa slobodne rozhodovať o najdôležitejších spoločenských a politických otázkach v štáte. Jeho prejavom môže byť aj určitý stupeň samosprávy alebo autonómie. V mnohonárodnostnom štáte môže realizácia tohto práva viesť k problémom v otázke participácie niektorých menšín na politickej moci.⁵⁶ Nakoľko rozhodovanie o otázkach politického, hospodárskeho systému a pod. patrí medzi vnútorné záležitosti štátu, ostatné štáty majú negatívnu povinnosť neingerencie do riešenia týchto otázok.

Uplatňovanie práva národov na sebaurčenie môže v zmysle Deklarácie zásad medzinárodného práva z roku 1970 viesť k „*vytvoreniu suverénneho a samostatného štátu, k slobodnému pričleneniu alebo spojeniu s iným štátom alebo k nastoleniu akéhokoľvek iného politického statusu slobodne určeného národom predstavujúc formu realizácie práva na sebaurčenie týmto národom.*“⁵⁷ Vo vzťahu k realizácii práva národov na sebaurčenie vyplýva z citovaného dokumentu ostatným štátom negatívna povinnosť, a to zdržať sa konania namiereného proti národnej jednote alebo teritoriálnej integrite iného štátu. „*Každý štát sa zdrží akéhokoľvek konania, zameraného na čiastočné alebo úplné rozdelenie národnej jednoty a teritoriálnej integrity ktoréhokoľvek štátu alebo krajiny.*“⁵⁸

Medzi zásady medzinárodného práva uvedené v Deklarácii zásad medzinárodného práva patrí aj zásada zvrchovanej rovnosti štátov, ktorá na prvý pohľad predstavuje opozitum voči právu národov na sebaurčenie, nakoľko medzi jej základné elementy patrí nenarušiteľnosť teritoriálnej integrity a politickej nezávislosti štátu.⁵⁹ Antagonický charakter týchto dvoch zásad bol v minulosti často zdôrazňovaný niektorými teoretikmi. H. Armbruster uvádza, že „*pokiaľ medzinárodné právo garantuje suverenitu existujúceho štátu, nemôže súčasne pripustiť, aby bola táto suverenita porušená v mene práva na sebaurčenie. Nakoľko je zásada suverenity staršou a viac zakotvenou zásadou, má prednosť pred zásadou práva národov na sebaurčenie.*“⁶⁰ Podľa niektorých autorov bolo právo národov na sebaurčenie v praxi dokonca podriadené zásade teritoriálnej integrity.⁶¹

⁵⁴ Porov. HEINTZE, H. J. *Völker im Völkerrecht*, s. 417.

⁵⁵ DEMBIŃSKI, L. *Samostanowienie w prawie i praktyce ONZ*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1969, s. 176.

⁵⁶ HEINTZE, H. J. *Völker im Völkerrecht*, s. 417; SCHALLER, Ch. *Sezession und Anerkennung. Völkerrechtliche Überlegungen zum Umgang mit territorialen Abspaltungsprozessen*. Berlin: Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit, 2009, s. 8.

⁵⁷ *Declaration on Principles of International Law of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations*, 1970.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ „*Teritoriálna integrita a politická nezávislosť štátu sú neporušiteľné.*“ (*ibidem*).

⁶⁰ ARMBRUSTER, H. Selbstbestimmungsrecht. In: *Wörterbuch des Völkerrechts. Band 3*. Berlin: de Gruyter, 1962, s. 253.

⁶¹ CZAPLIŃSKI, W. – WYROZUMSKA, A. *Prawo międzynarodowe publiczne*. Wydanie 3. Warszawa: C. H. Beck, 2014, s. 185.

Zásadu teritoriálnej integrity pred zásadou práva národov na sebaurčenie uprednostnil aj Ústavný súd Ruskej federácie v rozhodnutí z 31. júla 1995 vo veci ústavnosti prezidentských dekrétov a uznesení federálnej vlády týkajúcich sa situácie v Čečensku. Ústavný súd RF, zaoberajúc sa i otázkou legality secesie Čečenska, v texte nálezu konštatoval: „*Ústavný cieľ, zachovanie integrity Ruskej federácie, je v súlade so všeobecne uznávanými zásadami týkajúcimi sa práva národov na sebaurčenie. Z Deklarácie zásad medzinárodného práva vyplýva, že výkon práva národov na sebaurčenie nemôže byť interpretovaný ako oprávňujúci alebo povzbudzujúci konanie, ktoré by viedlo, úplne alebo čiastočne, k odčleneniu alebo zníženiu teritoriálnej integrity alebo politickej jednoty zvrchovaných a nezávislých štátov, ktoré konajú v súlade so zásadou rovnosti práv a sebaurčenia národov.*“⁶² Ústavný súd RF sa v citovanom rozhodnutí oprel o časť dikcie tzv. „bezpečnostnej klauzuly“⁶³ obsiahnutej v Deklarácii zásad medzinárodného práva, pričom opomenul jej záverečnú časť. Dôsledkom toho je, že Ústavný súd RF „*nesprávne interpretoval podstatu bezpečnostnej klauzuly obsiahnutej v Deklarácii [zásad medzinárodného práva – pozn. aut.] [...] bez toho, aby preskúmal reprezentatívnosť federálnej vlády*“.⁶⁴

S vyššie načrtnutými názormi o protichodnom charaktere zásady teritoriálnej integrity a zásady práva národov na sebaurčenie, či dokonca o aplikačnej prednosti prvej zásady pred druhou, sa podľa nášho názoru nemožno stotožniť. Prvým dôvodom je skutočnosť, že od šesťdesiatych rokov prešlo medzinárodné právo v tejto oblasti značným vývojom. Osamostatnenie množstva štátov ako výsledok práva národov na sebaurčenie v rámci dekolonizačného procesu v Afrike a v Ázii, ako aj v období po rozpade bipolarity, poukazuje na dlhotrvajúcu zaužívanosť a tiež presvedčenie štátov o právnej záväznosti tejto zásady. Právo národov na sebaurčenie nemá v súčasnosti iba charakter všeobecnej zásady obyčajového práva, ale aj všeobecne záväznej normy – *ius cogens*.⁶⁵ Druhým dôvodom je kvalitatívny rozdiel z hľadiska subjektov pôsobenia zásady teritoriálnej integrity a prípadného práva *ius secedendi*. „*Zásada teritoriálnej integrity a nenarušiteľnosti hraníc sa v každom svojom aspekte týka len vzťahov medzi štátmi. Uvedená zásada sa však netýka vzťahov medzi štátom a skupinou obyvateľstva obývajúcou jeho teritórium. Narušením zásady teritoriálnej integrity môže byť akt jedného štátu voči inému štátu. Secesia, ako akt vykonaný skupinou obyvateľstva voči materskému štátu, nenaruša zásadu teritoriálnej integrity ako zásadu vzťahov medzi štátmi. Adresátmi tejto zásady sú len štáty samotné a iba tieto môžu byť subjektmi, ktoré sa môžu dopustiť jej porušenia.*“

⁶² *Judgement of the Constitutional Court of the Russian Federation of 31 July 1995 on the constitutionality of the Presidential Decrees and the Resolutions of the Federal Government concerning the situation in Chechnya* [online] [cit. 17-02-2017]. Dostupné na: <[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-INF\(1996\)001-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-INF(1996)001-e)>.

⁶³ „*Nič v predchádzajúcich odsekoch nemôže byť interpretované ako oprávňujúce alebo povzbudzujúce konanie, ktoré by viedlo, úplne alebo čiastočne, k odčleneniu alebo zníženiu teritoriálnej integrity alebo politickej jednoty zvrchovaných a nezávislých štátov, ktoré konajú v súlade so zásadou rovnosti práv a sebaurčenia národov tak, ako je vyššie popísaná, a majú vlády reprezentujúce všetok ľud patriaci k územia bez ohľadu na rasu, vierovyznanie alebo farbu pleti.*“ [zvýr. – autor].

⁶⁴ GAETA, P. The Armed Conflict in Chechnya before the Russian Constitutional Court. *European Journal of International Law*. 1996, Vol. 7, No. 4, s. 566.

⁶⁵ IRMSCHER, T. H. Selbstbestimmungsrecht der Völker. In: *Völkerrecht. Lexikon zentraler Begriffe und Themen*. Heidelberg: C. F. Müller, 2014, s. 373.

Z uvedeného vyplýva, že zo zásady teritoriálnej integrity nemôže vyplývať zákaz secesie.⁶⁶ Medzinárodné právo teda „chráni územnú celistvosť štátov pred jej narušením zvonku [zo strany iného štátu – pozn. aut.], avšak neposkytuje takúto ochranu pred dezintegráciou zvnútra“.⁶⁷ Tento názor potvrdil aj MSD OSN v poradnom posudku vo veci jednostranného vyhlásenia nezávislosti Kosova, keď konštatoval, že „obsah zásady teritoriálnej integrity sa vzťahuje na sféru vzťahov medzi štátmi“.⁶⁸ V prípade, ak by štát nemohol vzniknúť v dôsledku eliminácie vonkajšieho aspektu práva národov na sebaurčenie v prospech zásady teritoriálnej integrity, toto právo by sa stalo iba právnou fikciou.

Uvedený právny názor, vyjadrený MSD OSN v prípade jednostranného vyhlásenia nezávislosti Kosova, nezostal bez kritickej odozvy zo strany niektorých internacionalistov. Kritika sa vzťahovala predovšetkým na štátocentristické vnímanie medzinárodného práva, a teda, že pokiaľ zásada teritoriálnej integrity platí iba vo vzťahoch medzi štátmi, potom z uvedeného vyplýva, že ňou nie sú viazaní tzv. neštátni aktéri (*non-state actors*), teda napr. medzinárodné organizácie.⁶⁹ Na druhej strane však treba rozlišovať medzi narušením teritoriálnej integrity zvonku a medzi vnútornými dezintegračnými procesmi, na ktoré sa zásada teritoriálnej integrity nevzťahuje.⁷⁰

Zásada teritoriálnej integrity sa teda uplatňuje vo sfére vzťahov medzi štátmi a nie vo sfére vzťahov medzi separatistickou entitou a materským štátom. Secesia, ktorá je realizovaná odštiepeneckou skupinou ako výsledok vnútorného dezintegračného procesu, nenaruša zásadu teritoriálnej integrity štátu. Narušením zásady teritoriálnej integrity tak je iba konanie iného štátu tak, ako napr. v prípade Ruskej federácie voči Ukrajine pri včlenení Krymu do Ruskej federácie. Proces odštiepenia sa Krymu od Ukrajiny totiž nebol výsledkom vnútorných dezintegračných síl, ale bol iniciovaný, podporovaný a realizovaný vonkajšími silami zo strany Ruskej federácie. Možno sa teda zhodnúť s názorom J. Ondřeja, že „ak považujeme referendum na Kryme predovšetkým z dôvodu úlohy Ruska za protiprávne [išlo o ingerenciu do vnútorných záležitostí Ukrajiny – pozn. aut.], potom logicky aj následne uzavretá Zmluva o pripojení Krymu k Rusku by bola uzavretá v rozpore s medzinárodným právom. Znamenala by zásah do subjektivity iného štátu, v tomto prípade Ukrajiny. Rusko by poprelo pravidlá o územnej celistvosti a politickej nezávislosti štátu, ktoré sú nedotknuteľné, ako je to vyjadrené v čl. 2 Charty OSN.“⁷¹

Podľa niektorých názorov,⁷² vo svetle citovanej „bezpečnostnej klauzuly“, právo na zachovanie teritoriálnej integrity prislúcha iba štátom, ktoré rešpektujú vnútorný aspekt práva národov na sebaurčenie a nevystavujú svojich obyvateľov diskriminácii z dôvodu

⁶⁶ TYRANOWSKI, J. *Integralność terytorialna, nienaruszalność granic i samostanowienie w prawie międzynarodowym*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1990, s. 243.

⁶⁷ ANTONOWICZ, L. *Podręcznik prawa międzynarodowego*. Wydanie 12. Warszawa: LexisNexis, 2011, s. 48.

⁶⁸ *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo* [online] [cit. 13-02-2017]. Dostupné na: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15987.pdf>>, ods. 80.

⁶⁹ KWIECIEŃ, R. Glosa do opinii doradczej Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z 22. 7. 2010 r. w sprawie zgodności z prawem międzynarodowym jednostronnej deklaracji Kosowa. *Kwartalnik Prawa Publicznego*. 2010, roč. X, č. 3, s. 219.

⁷⁰ SZPAK, A. Secesja części terytorium w świetle prawa międzynarodowego (na przykładzie Kosowa i Krymu). *Państwo i Prawo*. 2014, roč. LXIX, č. 12, s. 49.

⁷¹ ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní*. 5. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 107.

⁷² Porov. CZUBOCHA, K. *Pojęcie państwa i procesy państwowotwórcze we współczesnym prawie międzynarodowym*, s. 186.

ich rasy, vierovyznania, alebo farby pleti. Toto právo sa teda v zmysle uvedeného názoru nebude vzťahovať napr. na rasistické režimy, ako to bolo v prípade tzv. „bantustanov“ (Transkei, Bophuthatswana, Ciskei, Vendaland), ktoré síce vznikli so súhlasom materského štátu, avšak ich cieľom bolo presadzovanie nelegálnej politiky rasovej diskriminácie. Tieto bábkové štáty vytvorené na území Juhoafrickej republiky nespĺňali podmienku efektivity, pretože boli úplne závislé od materského štátu.⁷³ Negácia práva na sebaurčenie spočívala predovšetkým v naoktrojovaní štátnosti proti vôli ľudu obývajúceho dané územie. Politiku bantustanizácie, ktorej cieľom bolo „*upevniť neľudskú politiku apartheidu, zachovať nadvládu bielej menšiny a pripraviť národ Južnej Afriky o jeho neodcudziteľné práva v jeho vlastnej krajine*“,⁷⁴ odsúdila BR OSN, ako aj VZ OSN v niekoľkých rezolúciách.⁷⁵ Samotný mechanizmus vzniku bantustanov však nebol v rozpore so zásadou teritoriálnej integrity, ktorá neplatí vo vzťahu medzi štátom a osamostatňujúcou sa geopolitickou jednotkou. „*Zásada teritoriálnej integrity neposkytuje trvalé garancie súčasného územného rozdelenia, ani nevylučuje poskytnutie nezávislosti časti štátu, dokonca aj keby takéto poskytnutie nezávislosti bolo v rozpore s vôľou väčšiny obyvateľstva štátu ako celku.*“⁷⁶

Ch. Tomuschat poukazuje na skutočnosť, že Deklarácia zásad medzinárodného práva uvádza rôzne formy, prostredníctvom ktorých môže byť právo národov na sebaurčenie naplnené, a to samostatný štát, pričlenenie alebo spojenie s iným štátom, pričom národ, ktorého sa táto otázka týka, má možnosť slobodnej voľby.⁷⁷ Reálne však nie je možné, aby realizácia práva národov na sebaurčenie viedla v každom jednom prípade k secesii. Je preto nevyhnutné stanoviť objektívne podmienky, ktoré musia byť splnené, aby bol národ oprávnený odštiepiť sa od existujúceho štátu.

Rovnako J. Crawford, uznávajúc existenciu práva národov na sebaurčenie, odmieta jeho univerzálnu aplikovateľnosť. „*Medzinárodné právo uznáva právo národov na sebaurčenie. Nie je však aplikovateľné všetkými národnostnými skupinami usilujúcimi sa o politickú nezávislosť alebo samosprávu. [...] Ako právo je aplikovateľné až vtedy, keď jednotka sebaurčenia bola vytýčená.*“⁷⁸ Podľa A. Cristesca, spravodajcu Podkomisie OSN pre prevenciu diskriminácie a ochranu menšín, *ius secedendi* nepochybne existuje, avšak ani Charta OSN, ani Deklarácia zásad medzinárodného práva mu nepriznáva neobmedzený charakter a tiež nemôže byť považované za normu charakteru *lex lata*. Obmedzenosť práva na secesiu spočíva v tom, že toto právo existuje v prípade, ak sú národy alebo národnostné menšiny vystavené útlaku, respektíve je ohrozená ich existencia.⁷⁹

Doktrína medzinárodného práva často poukazuje na skutočnosť, že v mnohonárodnostných štátoch by malo byť právo národov na sebaurčenie realizované primárne

⁷³ CRAWFORD, J. *The Creation of States in International Law*, s. 344.

⁷⁴ *Resolution 3411 (XXX)* [online] [cit. 13-02-2017]. Dostupné na: <http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3411%28XXX%29>.

⁷⁵ Porov. UN Security Council Resolution 417 (1977), UN General Assembly Resolution 38/17 (1983), UN General Assembly Resolution 40/25 (1985).

⁷⁶ CRAWFORD, J. *The Creation of States in International Law*, s. 344.

⁷⁷ TOMUSCHAT, Ch. Self-Determination in a Post-Colonial World. In: *Modern Law of Self-determination*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers Group, 1993, s. 12.

⁷⁸ CRAWFORD, J. *The Creation of States in International Law*, s. 127.

⁷⁹ CRISTESCU, A. *The Right to Self-Determination. Historical and Current Developments on the Basis of United Nations Instruments*. New York: United Nations, 1981, ods. 173.

prostredníctvom jeho vnútorného aspektu. „Medzinárodnoprávna povinnosť dodržiavania rovnoprávnosti národov môže byť realizovaná v rámci rôznych spoločensko-politických systémov, pričom ich výber patrí do vnútornej právomoci každého štátu. Splnenie podmienky rovnoprávnosti národov v rámci štátu budí dojem, že národy tohto štátu tvoria dobrovoľný zväzok [...].“⁸⁰ Primát vnútorného aspektu práva národov na sebaurčenie zdôraznil aj Najvyšší súd Kanady tvrdiac, že „právo národov na sebaurčenie je bežne napĺňané prostredníctvom sebaurčenia dovnútra – určením politického, ekonomického, sociálneho a kultúrneho rozvoja národa v rámci existujúceho štátu“.⁸¹ Dôkazom uprednostňovania vnútorného aspektu práva národov na sebaurčenie zo strany medzinárodného spoločenstva je aj Deklarácia o právach domorodých národov, prijatá v roku 2007 na pôde VZ OSN. Uvedený dokument na jednej strane v čl. 3 priznáva domorodým národom právo na sebaurčenie,⁸² čl. 4 ho však okamžite obmedzuje iba na „autonómiu alebo samosprávu vo veciach súvisiacich s ich vnútornými alebo miestnymi záležitosťami“.⁸³

3. PROBLÉM LEGALITY SECESIE

Klasické medzinárodné právo vnímalo secesiu v zásade ako „legálny spôsob vzniku štátu“,⁸⁴ pričom sa riadilo predovšetkým kritériom efektivity. Prístupy k otázke legality secesie v súčasnej doktríne medzinárodného práva možno zhrnúť do nasledujúcich piatich skupín:⁸⁵

- a) *s e c e s i a* je súčasťou zásady práva národov na sebaurčenie, a teda je legálna;
- b) *secesia* je medzinárodným právom zakázaná, a teda je nelegálna [ide o secesiu ako výsledok nelegálneho použitia ozbrojenej sily alebo porušenia iných noriem charakteru *i u s c o g e n s* – pozn. aut.];
- c) existujúce právne akty neumožňujú zaujať jednoznačné stanovisko, či existuje právo na secesiu;
- d) *secesia* je z pohľadu medzinárodného práva neutrálna rovnako ako občianska vojna, nakoľko občianske vojny nie sú medzinárodným právom zakázané;
- e) etnické skupiny majú kvalifikované právo na jednostrannú secesiu ako odpoveď na masové a eklatantné porušovanie ľudských práv [ide o právo na tzv. nápravnú secesiu – pozn. aut.].“

K pohľadu a) dodajme, že ide o chápanie zásady práva národov na sebaurčenie v extenzívnom zmysle ako realizáciu vonkajšieho aspektu tohto práva. Ako uvádza H. Heintze, „právo národov na sebaurčenie principiálne zahŕňa právo na vytvorenie štátu“.⁸⁶

⁸⁰ ANTONOWICZ, L. *Państwa i terytoria. Studium prawnomiędzynarodowe*, s. 83.

⁸¹ *Reference re Secession of Quebec*, ods. 126.

⁸² „Domorodé národy majú právo na sebaurčenie. Mocou tohto práva slobodne rozhodujú o svojom politickom statu a slobodne určujú svoj ekonomický, sociálny a kultúrny rozvoj.“ (*United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples* [online] [cit. 15-02-2017]. Dostupné na: <<http://www.un-documents.net/a61r295.htm>>.

⁸³ *Ibidem*.

⁸⁴ SCHALLER, Ch. *Sezession und Anerkennung. Völkerrechtliche Überlegungen zum Umgang mit territorialen Abspaltungsprozessen*, s. 7.

⁸⁵ CZUBOCHA, K. *Pojęcie państwa i procesy państwowotwórcze we współczesnym prawie międzynarodowym*, s. 171–172.

⁸⁶ HEINTZE, H. J. *Völker im Völkerrecht*, s. 421.

Ďalší prístup b) zakazuje secesiu ako výsledok nelegálneho použitia ozbrojenej sily v medzinárodných vzťahoch, alebo ak je cieľom secesie uplatňovanie rasistického režimu ako absolútne popretie práva národa sebaurčenie,⁸⁷ alebo predstavuje ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Takýmito prípadmi sú Južná Rodézia, Katanga či Severocyperská turecká republika.⁸⁸ Ako ďalšie príklady nedávnych nelegálnych secesií, ktoré sa spájali s narušením kogentných noriem medzinárodného práva, predovšetkým zákazu hrozby silou, alebo použitia sily, možno uviesť Doneckú ľudovú republiku, Luhanskú ľudovú republiku či secesiu Krymu od Ukrajiny.

Prístup c) zdôrazňuje skutočnosť, že medzinárodné právo iba berie na vedomie vznik štátu v dôsledku secesie, nakoľko neexistuje norma, ktorá by *expressis verbis* secesiu dovoľovala alebo naopak, zakazovala. J. Crawford uvádza, že „*pokiaľ by entita dopúšťajúca sa secesie konala z pohľadu medzinárodného práva nelegálne, znamenalo by to, že takáto entita je subjektom medzinárodného práva, napriek tomu, že hlavným cieľom rezolúcií bolo pozbaviť sporné entity medzinárodnoprávneho statusu. [...] Secesia v medzinárodnom práve nie je ani legálna, ani nelegálna, ale je neutrálnym aktom, ktorého dôsledky sú medzinárodne upravené.*“⁸⁹ Znamená to teda, že medzinárodné právo vylučuje možnosť existencie všeobecného zákazu secesie, s výnimkou uznania jej nelegálnosti v konkrétnych prípadoch *ex post*.⁹⁰ MSD OSN v poradnom posudku týkajúcom sa Kosova konštatoval, že napriek tomu, že od osemnásteho storočia sa uskutočnilo množstvo prípadov vyhlásenia nezávislosti, prax medzinárodného spoločenstva nenasvedčuje tomu, že by v medzinárodnom práve existovala norma zakazujúca jednostranné vyhlásenie nezávislosti, alebo že by takéto vyhlásenie nezávislosti bolo považované za porušenie medzinárodného práva.⁹¹

Špecifickým prípadom je secesia, ktorá sa odohráva ako vnútroštátny ozbrojený konflikt – d). Tento typ secesie možno vymedziť ako „*konflikt, ktorý proti sebe stavia vládu určitého štátu a obyvateľstvo, ktoré obýva určitú časť územia tohto štátu a chce sa od neho oddeliť [skôr o d ť i e p i ť, keďže oddelenie sa implikuje konsenzus – pozn. aut.]*“.⁹² Slovom H. Lauterpachta, medzinárodné právo „*neodsudzuje povstanie alebo secesiu, ktorej cieľom je získanie nezávislosti*“.⁹³ Takýto typ secesie z pohľadu medzinárodného práva nie je nelegálny, nakoľko zásada zákazu hrozby silou alebo použitia sily podľa čl. 2 ods. 4 Charty OSN sa uplatňuje vo vzťahoch medzi štátmi, nie vo vzťahu medzi štátom a separatistickou skupinou usilujúcou sa o odštiepenie. Medzinárodné právo teda zaujíma neutrálny postoj voči revolúciám, vzburám a povstaniam; reguluje iba ich dôsledky ako napr. vznik štátu prostredníctvom secesie.⁹⁴ Príkladom secesie prebiehajúcej ako vnútroštátny ozbrojený konflikt je secesia Biafry od Nigérie (1967–1970) či secesionistický ozbrojený konflikt v Čečensku (1994–1996).

⁸⁷ EMERSON, R. Self-determination. *The American Journal of International Law*. 1971, Vol. 65, No. 3, s. 467–468.

⁸⁸ Porov. CRAWFORD, J. *The Creation of States in International Law*, s. 389.

⁸⁹ *Ibidem*, s. 389–390.

⁹⁰ TYRANOWSKI, J. *Integralność terytorialna, nienaruszalność granic i samostanowienie w prawie międzynarodowym*, s. 242–243.

⁹¹ *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo*, ods. 79.

⁹² Cit. v BÍLKOVÁ, V. *Úprava vnitrostátných ozbrojených konfliktů v mezinárodním humanitárním právu*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2007, s. 66.

⁹³ LAUTERPACHT, H. *Recognition in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 1947, s. 8.

⁹⁴ TYRANOWSKI, J. *Integralność terytorialna, nienaruszalność granic i samostanowienie w prawie międzynarodowym*, s. 242.

V prípade e) ide o otázku tzv. nápravnej secesie, ktorými sa budeme podrobnejšie zaoberať v ďalšom texte v rámci tejto podkapitoly.

V otázke legality secesie a uznania štátu sa v teórii zdôrazňuje zásada *ex iniuria ius non oritur*,⁹⁵ a teda, že štát nemôže vzniknúť ako výsledok porušenia kogentných noriem medzinárodného práva, a to či už ide o zákaz hrozby silou alebo použitia ozbrojenej sily vo vzťahoch medzi štátmi (secesia ako výsledok nelegálnej zahraničnej intervencie) alebo o zákaz rasovej diskriminácie (vznik bantustanov). V takýchto prípadoch sú tretie štáty viazané zákazom uznávania nelegálnych situácií, ktorý má v medzinárodnom práve charakter obyčajovej právnej normy. Vyjadrený bol tiež v čl. 41 ods. 2 Článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne konanie, podľa ktorého má štát negatívnu povinnosť neuzať situácie vzniknuté v dôsledku závažného porušenia noriem *ius cogens*.⁹⁶ V takomto prípade „uznanie za štát nie je aktom diskrečionárnej povahy, ale aktom upraveným normami medzinárodného práva [...]“.⁹⁷

Napriek vyššie uvedenému, prax štátov nie je dôsledná. Bangladéš, ktorý považuje J. Crawford za jedinú úspešnú secesiu od konca druhej svetovej vojny mimo rámca dekolonizačného procesu,⁹⁸ vznikol za pomoci nelegálnej intervencie zo strany Indie. Následne sa v roku 1974 po uznaní Pakistanom stal členským štátom OSN. Rozhodujúcim elementom v otázke uznania medzinárodným spoločenstvom sa v prípade Bangladéšu stal princíp efektivity.⁹⁹ M. Kohen poukazuje na skutočnosť, že „prípád Bangladéšu dokazuje, že zásada neintervencie nedokáže zabrániť vzniku nového štátu“.¹⁰⁰ Rovnako aj v prípade kosovských Albáncov došlo k vytvoreniu vlastného štátu po nelegálnej zahraničnej intervencii Severoatlantickej aliancie.

Hoci sa uplatňovanie princípu efektivity ako kritéria legality vzniku štátu zdá byť realizáciou zásady *ex factis ius oritur*, logicky nastupuje otázka, či je možné konštatovať, že efektívna kontrola automaticky znamená legalitu vzniku štátu. Podľa niektorých autorov¹⁰¹ by mala byť legalita vzniku štátu posudzovaná na základe jeho schopnosti dodržiavať záväzky vyplývajúce z medzinárodného práva. Na druhej strane sa štáty dopúšťajú protiprávneho konania a v dôsledku tejto skutočnosti jednako neprestávajú byť štátmi. Mnohí autori síce považujú princíp efektivity za *conditio sine qua non* pre uznanie inými štátmi, nie vždy je však rozhodujúci.¹⁰² Legalizujúcim elementom vzniku štátu ako výsledku secesie je uznanie materským, teda pôvodným štátom. V takomto zmysle ho vníma aj klasická doktrína slovami L. Oppenheima: „Akonáhle materský štát uzná nový štát, potom pre ostatné štáty niet príčiny, aby naďalej odkladali uznanie.“¹⁰³ Rovnako v prípade secesie ako vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu „medzinárodná prax poukazuje

⁹⁵ SHAW, M. *International Law*. 5. vydanie. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, s. 390.

⁹⁶ *Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts* [online] [cit. 06-08-2017]. Dostupné na: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf>.

⁹⁷ ANTONOWICZ, L. *Rzecz o państwach i prawie międzynarodowym*, s. 102.

⁹⁸ CRAWFORD, J. *The Creation of States in International Law*, s. 415.

⁹⁹ TOMUSCHAT, Ch. Self-Determination in a Post-Colonial World, s. 30. Princíp efektivity znamená „stabilitu a účinnosť najvyššej moci novozniknutého štátu a jej schopnosť udržiavať medzinárodné vzťahy.“ (BIERZANEK, R. – SYMONIDES, J. *Prawo międzynarodowe publiczne*. Wydanie 8. Warszawa: LexisNexis, 2005, s. 141).

¹⁰⁰ KOHEN, M. G. *Secession: International Law Perspectives*, s. 11.

¹⁰¹ Porov. ANTONOWICZ, L. *Państwa i terytoria. Studium prawnomiędzynarodowe*, s. 36–38.

¹⁰² KOHEN, M. G. *Secession: International Law Perspectives*, s. 1–20.

¹⁰³ OPPENHEIM, L. *Mezinárodní právo. Díl I. Mír*. Praha: Orbis, 1924, s. 121–122.

na to (a zdôrazňuje to i literatúra), že uznanie novovzniknutého štátu ako výsledku secesionistického ozbrojeného konfliktu materským štátom je najlepším dôvodom na to, aby iné štáty mohli uznať nový subjekt, neporušujúc medzinárodné právo.¹⁰⁴ V súčasnom medzinárodnom práve „uznanie otvára cestu členstvu v OSN, ako aj plnej účasti štátu v medzinárodnej sfére“.¹⁰⁵ Uznanie pôvodným štátom bolo v minulosti pre uznanie inými štátmi rozhodujúce dokonca aj v prípade, ak štát nespĺňal podmienku efektívnej kontroly z hľadiska teórie troch základných elementov.¹⁰⁶

V súčasnosti prebieha v rámci doktríny medzinárodného práva pomerne rozsiahly diskurz o legalite nápravnej secesie. Časť autorov ju odvodzuje z citovanej „bezpečnostnej klauzuly“ uvedenej v Deklarácii zásad medzinárodného práva. Táto klauzula vyjadruje, že v prípade, ak vláda nereprezentuje záujmy ľudu ako celku, teda sa dopúšťa rôznych závažných foriem diskriminácie etnickej skupiny ako celku, predovšetkým z dôvodu rasy, vierovyznania, alebo farby pleti, existuje právo ohrozenej entity na odštiepenie sa od existujúceho štátu. V takomto prípade právo národov na sebaurčenie vo forme jeho vonkajšieho aspektu reprezentuje snahu o fyzické prežitie ohrozenej entity.

K legalite nápravnej secesie sa prikláňajú aj nemeckí teoretici, súčasne zdôrazňujúc, že národnostná skupina sa nemôže jednostranne odštiepiť od pôvodného štátu v prípade, ak tento štát garantuje rovnosť práv vrátane možnosti participácie na politickej moci všetkým občanom bez ohľadu na farbu pleti, náboženské presvedčenie a pod.¹⁰⁷ K. Hailbronner tvrdí, že „právo na secesiu je prípustné iba vo výnimočných prípadoch, napr. ak je zotrvaním v štáte ohrozená existencia národa“.¹⁰⁸ Secesia je teda prípustná ako forma odporu proti závažnému porušovaniu ľudských práv a tiež v prípade, ak pretrvávajúci ozbrojený konflikt medzi secedujúcou entitou a materským štátom predstavuje ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti, respektíve ak neexistujú žiadne iné alternatívne vyhliadky riešenia takéhoto dlhotrvajúceho konfliktu.¹⁰⁹ Pre prípustnosť nápravnej secesie musia byť podľa Ch. Schallera kumulatívne splnené dve podmienky, a to diskriminácia ľudu (napr. znemožnenie volieb, zhromažďovacieho a združovacieho práva a pod.) a vyčerpanie alternatívnych možností riešenia konfliktu.¹¹⁰

J. Castellino rozvíja tézu o legalite nápravnej secesie v tom zmysle, že v prípade snahy o zachovanie biologickej existencie národa alebo etnickej skupiny je secesia legálna, a to aj v prípade, ak by bola spojená so zahraničnou intervenciou. Suverenita podľa takýchto úvah nemôže ospravedlniť závažné porušovanie ľudských práv, pretože absolútna koncepcia suverenity by odporovala niektorým normám medzinárodného práva

¹⁰⁴ SKUBISZEWSKI, K. Uznanie międzynarodowe. In: *Zarys prawa międzynarodowego publicznego. Tom II.* Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1956, s. 7.

¹⁰⁵ CZUBOCHA, K. *Pojęcie państwa i procesy państwowotwórcze we współczesnym prawie międzynarodowym*, s. 182.

¹⁰⁶ HAVERLAND, CH. *Secession*, s. 356–357. Takáto prax sa uplatňovala najmä v procese dekolonizácie, keď sa kritériá štátnosti podrobne neskúmali, ale vznik štátu bol po uznaní pôvodným štátom akceptovaný ako fakt. (HILLGRUBER, CH. 1998. The Admission of New States to the International Community. *European Journal of International Law*. 1998, Vol. 9, No. 3, s. 504–505).

¹⁰⁷ SCHÖBENER, B. Staatenachfolge. In: *Völkerrecht. Lexikon zentraler Begriffe und Themen*. Heidelberg: C. F. Müller, 2014, s. 411–417.

¹⁰⁸ HAILBRONNER, K. Der Staat und der Einzelne als Völkerrechtssubjekte. In *Völkerrecht*. 3. vydanie. Berlin: De Gruyter Recht, 2004, s. 191.

¹⁰⁹ HEINTZE, H. J. *Völker im Völkerrecht*, s. 424.

¹¹⁰ SCHALLER, Ch. *Sezession und Anerkennung. Völkerrechtliche Überlegungen zum Umgang mit territorialen Abspaltungsprozessen*, s. 15.

(napr. zákaz genocídy) a bola by vlastne koncepciou ochrany bezprávia.¹¹¹ S takýmito názormi sa nemôžeme úplne stotožniť, nakoľko v prípade ozbrojenej intervencie Charta OSN vymedzuje prípady, v ktorých je použitie ozbrojenej sily legálne. Zahraničná intervencia však nemusí nutne znamenať priamu ozbrojenú intervenciu, ale môže nadobúdať iné formy, či už sú to dodávky zbraní, diplomatická podpora alebo vysielanie bojovníkov v prospech odštiepencov do štátu dotknutého secesiou.¹¹² Jednako je takéto konanie porušením základných zásad medzinárodného práva, nakoľko predstavuje ingerenciu do vnútorných záležitostí štátu.¹¹³

Prípustnosť nápravnej secesie potvrdil vo svojej judikatúre aj Najvyšší súd Kanady, konštatujúc, že „*právo na sebaurčenie navonok (ktoré v tomto prípade potenciálne nadobúda formu unilaterálnej secesie) vzniká iba v obzvlášť závažných prípadoch a za starostlivo stanovených podmienok*“.¹¹⁴ Najvyšší Súd Kanady v citovanom posudku vo veci prípadnej secesie Quebecu pripustil právo na nápravnú secesiu iba vtedy, ak právo národa na sebaurčenie nie je možné realizovať prostredníctvom jeho vnútorného aspektu v rámci existujúceho štátu. „*Právo na secesiu vyplýva v medzinárodnom práve z práva národov na sebaurčenie iba vtedy, ak je národ ovládaný ako súčasť koloniálnej ríše, ak je národ predmetom cudzieho podmanenia, nadvlády alebo vykorisťovania, prípadne ak je národu odopreté uplatňovanie jeho práva na sebaurčenie v rámci štátu, ktorého je súčasťou*“.¹¹⁵ V súvislosti s nie tak dávnou secesiou Krymu možno poznamenať, že Krym mal v rámci Ukrajiny status autonómnej republiky a jeho obyvatelia neboli vystavení takému porušovaniu ľudských práv, aby bolo možné hovoriť o ohrození ich biologickej existencie. Navyše, obyvateľstvo Krymu mohlo uplatňovať právo na sebaurčenie v rámci vnútorného aspektu tohto práva, ktoré nebolo zo strany Ukrajiny závažne porušované.¹¹⁶ Argumentácia Ruskej federácie konceptom nápravnej secesie je teda v prípade Krymu absurdná. V tomto prípade je nespochybniteľné právo Ukrajiny na rešpektovanie jej teritoriálnej integrity Ruskou federáciou. „*Štát, ktorého vláda rešpektuje všetok ľud obývajúci jeho územie na základe princípu rovnosti a bez akejkoľvek diskriminácie a rešpektuje princípy sebaurčenia vo forme vnútroštátnych opatrení, je oprávnený na zachovanie svojej teritoriálnej integrity podľa medzinárodného práva a na uznanie tejto teritoriálnej integrity ostatnými štátmi*“.¹¹⁷

MSD OSN v posudku vo veci jednostranného vyhlásenia nezávislosti Kosova konštatoval, že nepovažuje za potrebné zaoberať sa otázkou, či medzinárodné právo obsahuje oprávnenie na tzv. nápravnú secesiu a k otázke nápravnej secesie nezaujal žiadne stanovisko.¹¹⁸ Niektorí autori sa v dôsledku toho domnievajú, že MSD OSN týmto spôsobom „*implicitne vylúčil existenciu normy obyčajového medzinárodného práva, ktorá by autorizovala jednostranné odtrhnutie sa od materského štátu*“.¹¹⁹ Ďalším argumentom proti

¹¹¹ CZUBOCHA, K. *Pojęcie państwa i procesy państwowotwórcze we współczesnym prawie międzynarodowym*, s. 179.

¹¹² *Ibidem*, s. 180.

¹¹³ Zásada neingerencie do vnútorných záležitostí štátu bola v porovnaní s Chartou OSN (porov. čl. 2 ods. 7 Charty OSN) podrobnejšie formulovaná napr. v Deklarácii zásad medzinárodného práva.

¹¹⁴ *Reference re Secession of Quebec*, ods. 126.

¹¹⁵ *Ibidem*, ods. 154.

¹¹⁶ KRANZ, J. Kilka uwag na tle aneksji Krymu przez Rosję. *Państwo i Prawo*. 2014, roč. LXIX, č. 8, s. 29.

¹¹⁷ *Reference re Secession of Quebec*, ods. 154.

¹¹⁸ *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo*, ods. 83.

¹¹⁹ SVAČEK, O. *Mezinárodněprávní aspekty vzniku Kosova*, s. 77.

konceptu nápravnej secesie je skutočnosť, že takéto právo vyplýva z Deklarácie zásad medzinárodného práva iba implicitne, pričom neexistuje žiaden iný dokument medzinárodnoprávneho charakteru zakotvujúci právo na nápravnú secesiu. Prax štátov, s výnimkou Kosova ako prípadu *sui generis*,¹²⁰ secesiu nepodporuje. Doterajšie rezolúcie VZ OSN skôr zdôrazňovali princípy suverenity a teritoriálnej integrity štátu.

Praktickým problémom inštitútu nápravnej secesie je nedôslednosť, ba až pokrytecký prístup niektorých štátov k tejto otázke. V tomto kontexte možno opäť uviesť príklad Ruskej federácie, ktorá v písomnom stanovisku z roku 2009, adresovanom MSD OSN vo veci jednostranného vyhlásenia nezávislosti Kosova argumentovala tým, že medzinárodné právo dovoľuje nápravnú secesiu iba „v extrémnych prípadoch, pokiaľ je dotknutý ľud vystavený najzávažnejším formám útlaku, ktoré ohrozujú samotnú existenciu tohto národa“,¹²¹ pričom podotkla, že tieto podmienky v prípade Kosova naplnené neboli. Jednak niet akýchkoľvek pochyb, že podmienky pre uplatnenie nápravnej secesie, zdôraznené Ruskou federáciou v citovanom stanovisku, neboli naplnené ani v prípade secesie Krymu v roku 2014. Je preto nanajvýš paradoxné, že po nelegálnej secesii Krymu, ktorú Ruská federácia iniciovala, podporovala a ktorou zakrývala faktickú anexiu časti územia Ukrajiny, sa na prípad Kosova sama odvolala.

V súčasnom období je možné pozorovať tendenciu západných štátov zdôrazňovať morálnu dimenziu medzinárodných vzťahov.¹²² Táto tendencia sa prejavila prijatím koncepcie „zodpovednosti ochraňovať“ VZ OSN na Svetovom summite OSN v roku 2005. Zmienaná koncepcia ukladá všetkým štátom „povinnosť ochraňovať svoje obyvateľstvo pred genocídou, vojnovými zločinmi, etnickými čístkami a zločinmi proti ľudskosti“¹²³ a medzinárodnému spoločenstvu povinnosť zasiahnuť, pokiaľ štát v tomto smere zlyhá. Prípadné použitie sily ale musí naplňať jednu z výnimiek¹²⁴ z čl. 2 ods. 4 Charty OSN, inak by šlo o nelegálnu intervenciu (ako v prípade Kosova). Napriek tomu, že uvedená koncepcia má ambíciu legitimizovať mimoprávne použitie sily v medzinárodných vzťahoch, z pohľadu medzinárodného práva nie je záväzným pravidlom, nakoľko neexistuje všeobecné presvedčenie o jeho právnej záväznosti a ani dlhotrvajúca prax väčšiny štátov.¹²⁵ Berúc do úvahy súčasný stav medzinárodného práva, takýto koncept vnímame z pozitívneho pohľadu ako mimoprávny, majúci skôr politický charakter.

S ohľadom na argumentáciu značnej časti predstaviteľov doktríny medzinárodného práva i doterajšiu prax štátov, predovšetkým pokiaľ ide o prípad Kosova a Bangladéšu,

¹²⁰ Štáty Európskej únie, ktoré doteraz Kosovo uznali, zároveň vyhlásili, že „ide o prípad *sui generis*, ktorý nie je precedensom“. (BIERMANN, R. Secessionism, irredentism and EU enlargements to the Western Balkans. Squaring the circle? In: *European Integration and Transformation in the Western Balkans. Europeanization or business as usual?* Oxon: Routledge, 2013, s. 159).

¹²¹ *Written Statement by the Russian Federation* [online] [cit. 31-05-2017]. Dostupné na: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15628.pdf>>, s. 39–40.

¹²² CZUBOCHA, K. *Pojęcie państwa i procesy państwowotwórcze we współczesnym prawie międzynarodowym*, s. 195.

¹²³ *2005 World Summit Outcome* [online] [cit. 23-02-2017]. Dostupné na: <<http://www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf>>, s. 30.

¹²⁴ Z ustanovení Charty OSN vyplývajú nasledovné výnimky z čl. 2 ods. 4: a) výkon individuálnej alebo kolektívnej sebaobrany (čl. 51), b) účasť na ozbrojených akciách na základe rozhodnutia BR OSN (čl. 42) a c) účasť na ozbrojených akciách v rámci regionálnej organizácie po predchádzajúcom splnomocnení BR OSN (čl. 53 ods. 1).

¹²⁵ PAYANDEH, M. With Great Power Comes Great Responsibility? The Concept of the Responsibility To Protect Within the Process of International Lawmaking. *Yale Journal of International Law*. 2010, Vol. 35, Issue 2, s. 484.

náleží vo svetle načrtnutých tendencií tento koncept nápravnej secesie, spolu s konceptom secesie ako rezultátu zahraničnej intervencie za účelom ochrany ľudských práv, považovať za opodstatnený v rámci úvah *de lege ferenda*.

ZÁVER

V súčasnosti je možné konštatovať, že všeobecné a univerzálne *ius secedendi* neexistuje, nakoľko niet normy, ktorá by secesiu výslovne dovoľovala alebo zakazovala. Proces secesie však *ex post* podlieha právnemu zhodnoteniu z hľadiska jeho legality. Secesia je nelegálna vtedy, ak je výsledkom alebo sa spája s porušením noriem charakteru *ius cogens*; ak im však neodporuje, potom je z pohľadu medzinárodného práva neutrálnym aktom. Secesia časti územia štátu, pokiaľ je výsledkom vnútorných dezintegračných síl, nenaŕúša zásadu teritoriálnej integrity, ktorá sa uplatňuje vo vzťahoch medzi štátmi a nie vo vzťahoch medzi separatistickou entitou a pôvodným štátom.

Dôjde v budúcnosti k vzniku precíznej medzinárodnoprávnej úpravy inštitútu secesie, ktorá bude secesiu zakazovať, alebo práve naopak, dovoľovať? Domnievame sa, že v medzinárodnom práve nemôže dôjsť k vzniku normy, ktorá by secesiu ako takú zakazovala. Po prvé je to preto, že ak by geopolitická jednotka svojím odštiepením sa od pôvodného štátu porušila medzinárodné právo, znamenalo by to priznanie medzinárodnoprávnej subjektivity takejto geopolitickej jednotke.¹²⁶ Po druhé, ak by takáto norma teoreticky vznikla, bola by v kontradikcii s právom na vytvorenie nezávislého štátu ako výsledku realizácie vonkajšieho aspektu práva národov na sebaurčenie. V doktríne medzinárodného práva sa už skôr objavili názory, že právo národov na sebaurčenie v zmysle vonkajšieho aspektu ako práva na kreáciu vlastného štátu sa vyčerpalo v procese dekolonizácie¹²⁷ a v súčasnosti je realizovateľné iba prostredníctvom jeho vnútorného aspektu. S takouto interpretáciou sa podľa nášho názoru nemožno stotožniť. Medzinárodné pakty o ľudských právach neobsahujú žiadne ustanovenie, ktoré by zužovalo rozsah aplikácie práva národov na sebaurčenie iba na národy usilujúce sa o vymanenie z koloniálnej závislosti. Okrem toho, Deklarácia zásad medzinárodného práva z roku 1970 výslovne uvádza formy realizácie práva národov na sebaurčenie ako „*vytvorenie zvrchovaného a nezávislého štátu, slobodné pripojenie k nezávislému štátu alebo spojenie s ním, alebo nastolenie akéhokoľvek iného politického statusu slobodne určeného národom*“.¹²⁸ Ak by teda právo národov na sebaurčenie, ktoré má charakter kogentnej normy medzinárodného práva, na jednej strane *expressis verbis* umožňovalo kreáciu vlastného nezávislého štátu a na druhej strane by takúto možnosť implicitne vylučovalo, potom by zjavne išlo o vnútornú disjunkciu právnej normy.¹²⁹

Môže teda dôjsť k vzniku medzinárodnoprávnej normy, ktorá bude secesiu výslovne umožňovať? Pri hľadaní odpovede na túto otázku je podľa nášho názoru potrebné vziať

¹²⁶ CRAWFORD, J. *The Creation of States in International Law*, s. 389.

¹²⁷ CASSESE, A. *International Law*. 2. vydanie. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 61; SHAW, M. *International Law*, s. 231.

¹²⁸ *Declaration on Principles of International Law of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations*, 1970.

¹²⁹ DEMBIŃSKI, L. *Samostanowienie w prawie i praktyce ONZ*, s. 176.

do úvahy skutočnosť, že medzinárodné právo je vytvárané v prvom rade štátmi. Secesia ako odštiepenie sa časti teritória a obyvateľstva od pôvodného štátu predstavuje pre tento štát stratu, nie je v záujme materských štátov, a preto sa štáty s najväčšou pravdepodobnosťou nebudú usilovať o prijatie úpravy, ktorá by právo na secesiu umožňovala. Medzinárodné spoločenstvo zaujíma negatívny postoj voči snahám rôznych geopolitických jednotiek o secesiu od pôvodného štátu. Dôkazom toho je aj skutočnosť, že „od roku 1945 žiaden štát, ktorý vznikol na základe jednostrannej secesie, nebol prijatý do Organizácie Spojených národov proti vôli vlády pôvodného štátu“.¹³⁰ Navyše, pokiaľ by medzinárodné právo zakotvovalo *ius secedendi*, znamenalo by to, že problematika secesie by už nebola vnútornou záležitosťou štátu. Vylúčenie secesie z vnútornej právomoci štátov by v praxi pravdepodobne viedlo k tomu, že tretie štáty by v ešte väčšej miere zasahovali do procesu secesie a podnecovali by secesiu geopolitických jednotiek od pôvodných štátov.

Do budúcnosti je tiež otázne, do akej miery bude medzinárodné spoločenstvo dôsledné v dodržiavaní zásady *ex iniuria ius non oritur*. Bangladéš, ktorý vznikol v dôsledku nelegálnej intervencie zo strany Indie, sa po uznaní Pakistanom stal členským štátom OSN. Podobným prípadom môže byť Kosovo, ktorého vzniku predchádzala nelegálna intervencia Severoatlantickej aliancie. V súčasnosti Kosovo uznáva 114 z celkovo 193 členských štátov OSN (59,1 %),¹³¹ pričom len od roku 2012 tento počet stúpol z 85 na 114, teda o viac než 34 %, a možno predpokladať, že počet štátov uznávajúcich Kosovo bude naďalej narastať. Práve uznanie zo strany iných štátov rozhoduje o tom, že geopolitická jednotka začne v plnom rozsahu využívať svoju medzinárodnoprávnu subjektivitu.¹³² Väčšina predstaviteľov doktríny medzinárodného práva vníma Kosovo buď ako štát,¹³³ alebo ako štát *in statu nascendi*.¹³⁴ Pokiaľ v budúcnosti dôjde k tomu, že Srbsko ako pôvodný štát uzná nezávislosť Kosova a Kosovo sa stane členom OSN, pôjde popri Bangladéši o druhý prípad kreácie štátu po roku 1945 prostredníctvom secesie, ktorej predchádzalo porušenie zásady zákazu hrozby silou alebo použitia sily v medzinárodných vzťahoch.

Geopolitické jednotky fungujúce ako tzv. režimy *de facto*, ktoré vznikli v dôsledku secesie spojenej s porušením zákazu agresie, sú z pohľadu medzinárodného práva okupovanými územiami,¹³⁵ (napr. Abcházsko, Južné Osetsko, Podnestersko, Severocyperská turecká republika, Donecká ľudová republika, Luhanská ľudová republika). Spravidla nie sú uznané žiadnym štátom, respektíve sú uznané iba niekoľkými štátmi s ohľadom na politické či ekonomické záujmy uznávajúcich štátov, pričom široké neuznanie poukazuje na odmietnutie uznania nelegálnej secesie, ktorá predstavuje akt agresie zo strany

¹³⁰ CRAWFORD, J. *The Creation of States in International Law*, s. 390.

¹³¹ *Who Recognized Kosova as an Independent State?* [online] [cit. 31-05-2017]. Dostupné na: <<http://www.kosovothankyou.com/>>.

¹³² KOWNACKI, R. Prawo Kosowa do samostanowienia. *Polski Przegląd Dyplomatyczny*. 2010, roč. 10, č. 1 (53), s. 99.

¹³³ SVAČEK, O. *Mezinárodněprávní aspekty vzniku Kosova*, s. 89.

¹³⁴ CZUBOCHA, K. *Separatyzm etniczny w dobie praw człowieka – nowe wyzwanie dla państwa narodowego i społeczności międzynarodowej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2012, s. 168.

¹³⁵ Opinia Doradczego Komitetu Prawnego przy Ministrze Spraw Zagranicznych RP w sprawie przyłączenia Półwyspu Krymskiego do Federacji Rosyjskiej w świetle prawa międzynarodowego. *Sprawy Międzynarodowe*. 2014, roč. LXVII, č. 3, s. 128.

tretieho štátu. Rovnako v prípade secesie Krymu a teritórií na východe Ukrajiny v roku 2014 išlo o nelegálne secesie, ktoré boli priamo spojené s porušením noriem *ius cogens* Ruskou federáciou, a to predovšetkým zákazu hrozby silou či použitia sily v medzinárodných vzťahoch. V týchto prípadoch sú ostatné štáty viazané zákazom uznania faktického stavu vzniknutého závažným porušením noriem *ius cogens*.

Spoločnou črtou vzniku Bangladéšu i Kosova je „závažné porušovanie ľudských práv vo vzťahu k etnickým skupinám“.¹³⁶ Do budúcnosti v širšom časovom horizonte však podľa nášho názoru nemožno vylúčiť rozvinutie inštitútu nápravnej secesie na obyčajovom základe. Realizácia práva na nápravnú secesiu by ale mala byť v súlade s právom národa na sebaurčenie, a teda neodporovať záujmom väčšinového obyvateľstva na území danej geopolitickej jednotky (napr. bantustany či Južná Rodézia) a súčasne by malo právo na nápravnú secesiu prislúchať ako *ultima ratio* iba tým etnickým skupinám, ktorým je znemožnené uplatňovanie vnútorného aspektu práva národa na sebaurčenie.

Osobitnou formou secesie naďalej zostáva vnútroštátny ozbrojený konflikt, teda ozbrojený boj separatistov proti centrálnej vláde, ktorý medzinárodným právom zakázaný nie je, nakoľko zásada zákazu hrozby silou alebo použitia sily sa vzťahuje iba na sféru vzťahov medzi štátmi.

¹³⁶ CZUBOCHA, K. *Separatyzm etniczny w dobie praw człowieka – nowe wyzwanie dla państwa narodowego i społeczności międzynarodowej*, s. 181.

Secession in Contemporary International Law

Piotr Sieniawski

Abstract: The aim of this article is to define secession through its key elements as well as to find out whether a right to secede does exist in contemporary international law. The article also points out different approaches to the problem of legality of secession in international law.

Based on legal assessment, secession can be *ex post* regarded as legal, illegal or neutral. A secession is illegal when it violates the *jus cogens* norms, such as the prohibition of threat or use of force. Otherwise it is a legally neutral act, since international law contains neither prohibition of secession nor its permission. A specific case of secession is an internal armed conflict (civil war) between the central government and a rebellious separatist group. The prohibition of threat or use of force is confined to the sphere of relations among States and thus internal armed conflicts cannot be condemned by international law.

Key words: secession, right to self-determination of peoples, principle of territorial integrity, legality of secession, public international law